

IWONA KOWALSKA, ANNA ZACŁONA

Działalność wydawnicza Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu w latach 2000-2025

WSTĘP

Działalność wydawnicza, zgodnie z art. 4 *Ustawy o bibliotekach* z 1997 r., jest jedną z form realizacji usług informacyjnych bibliotek, zwłaszcza w zakresie prac bibliograficznych, dokumentacyjnych, naukowo-badawczych, edukacyjnych, popularyzatorskich oraz instrukcyjno-metodycznych. Definicja działalności wydawniczej według normy PN-EN ISO 9707:1998 *Informacja i dokumentacja – statystyka produkcji i dystrybucji książek, gazet, czasopism i publikacji elektronicznych* brzmi: *publikowanie; produkcja i rozpowszechnianie dokumentów do użytku publicznego*. Mowa o tego typu aktywności jest także w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych*, w par. 1, pkt. 5, podpunkcie 1 odnotowano bowiem, że biblioteki mogą prowadzić nieobligatoryjne prace wydawnicze. Również w Statucie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu (PBW) istnieje zapis, że biblioteka prowadzi działalność wydawniczą.

Prace edytorskie prowadzone w opolskiej bibliotece pedagogicznej obejmują szerokie spektrum różnego rodzaju publikacji, począwszy od ulotek, zakładów, plakatów, zaproszeń, poprzez informatory, zestawienia bibliograficzne, na książkach i czasopismach kończąc. W artykule zaprezentowane zostały najważniejsze publikacje biblioteki, które ukazały się w ostatnim ćwierćwieczu istnienia placówki.

MONOGRAFIE

W 2001 r. wydana została książka *50 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu*, w której znalazły się dwa opracowania: *Biblioteki pedagogiczne wobec reformowanego systemu edukacji: rzeczywistość, oczekiwania, możliwości* autorstwa prof. dr. hab. Marcina Drzewieckiego oraz *Zarys działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu (1951-2001)* pióra dr. hab. Edwarda Nycza, prof. Uniwersytetu Polskiego. Publikacja opatrzona została wstępem ówczesnego dyrektora biblioteki Jana Feusette'a, jej uzupełnieniem były informacje o wydziałach biblioteki, bibliografia retrospektywna za lata 1951-2001 oraz wykaz byłych i obecnych pracowników.

W 2011 r. ukazała się kolejna monografia pt. *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu: historia i współczesność (1951-2011)* pod redakcją Anny Zacłony, również ze wstępem Jana Feusette'a. Znalazły się w niej rozdziały: *Informacja o wydziałach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu; Kalendarium; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu w latach 1951-2000; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu w latach 2001-2011; Filie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu; Wykaz byłych i obecnych pracowników Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu: bibliografia retrospektywna za lata 1951-2011*.

Najnowsza publikacja dotycząca biblioteki pt. *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu*

1951-2021: historia, działalność, zasoby, ludzie pod redakcją Anny Załony, wydana została z okazji jubileuszu 70-lecia ksiąźnicy w 2021 r. Merytoryczną część monografii otwiera artykuł *Czego uczy nas historia bibliotek* dr. Henryka Hollendra, byłego dyrektora bibliotek naukowych, w tym Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Politechniki Lubelskiej, Biblioteki Uczelni Łazarskiego w Warszawie. Na treść wydawnictwa jubileuszowego składają się ponadto teksty pracowników PBW w Opolu: Grzegorza Baligi, Ewy Dolaty-Makuch, Violetty Hirszfelf-Wodeckiej, Justyny Jurasz, Katarzyny Kamińskiej, Alicji Kisały, Iwony Kowalskiej, Moniki Matkowskiej, Barbary Pająk, Małgorzaty Potępy, Rafała Rippla, Ewy Schroeter-Kustry, Ewy Sojki, Elżbiety Trojan, Anny Załony.

Książka powstała z myślą zaprezentowania instytucji w zakresie prowadzenia bogatej działalności informacyjno-bibliograficznej, promocyjnej, edukacyjnej, biblioterapeutycznej oraz wydawniczej. Dotyczy również zagadnień związanych ze zbiorami oraz katalogami bibliotecznymi. Ważną część publikacji stanowią rozdziały opisujące działalność bibliotek filialnych w Brzegu, Kędzierzynie-Koźlu, Kluczborku, Nysie oraz filii istniejących do 2013 r. W monografii znalazły się także biogramy dyrektorów biblioteki: Kamili Wartanowicz, Barbary Stasz, Jolanty Anny Kasprończak, Jolanty Nowickiej, Jana Feusette'a, Dagmary Kawoń-Nogi oraz Lesława Tomczaka. Wydawnictwo uzupełnia kalendarium, bogata adnotowana bibliografia retrospektywna (licząca 522 opisy bibliograficzne) dotycząca działalności PBW w Opolu w latach 1951-2021 oraz wykazy byłych i obecnych pracowników biblioteki.

PUBLIKACJE POKONFERENCYJNE

Pierwsze materiały pokonferencyjne, sygnowane przez PBW w Opolu, ukazały się w 2000 r. pt. *Przygotowanie nauczycieli do nauczania odbioru mediów: sesja naukowa [Opole, 18 listopada 2000 r.]*. Stanowiły pokłosie konferencji skierowanej do nauczycieli zajmujących się edukacją medialną, zorganizowanej w ramach II Edycji Wojewódzkich Grantów Edukacyjnych. W publikacji znalazły się referaty wybitnych znawców przedmiotu: Wacława Strykowski, Bogusławy Dobek-Ostrowskiej, Macieja Iłowieckiego, biskupa Adama Lepy, księdza Marka Lisa, Wiesława Godzica, Tomasza Gobana-Klasa, Jadwigi Izdebskiej, Danuty Morańskiej, Hanny Batorowskiej.

W 2005 r. ukazała się książka pt. *Po co nam Galczyński?: studia i szkice*, pod redakcją Piotra Kowalskiego i Katarzyny Leńskiej-Bąk, wydana przez Uniwersytet Opolski i Towarzystwo Przyjaciół Nauk, zawierająca materiały z konferencji zorganizowanej przez PBW w Opolu oraz Katedrę Kulturoznawstwa i Folklorystyki Uniwersytetu Opolskiego. Wśród autorów wymienić należy m.in.: Joannę Pyszny, Piotra Kowalskiego, Hannę Jaxę-Rożen, Bożenę Olszewską.

Z kolei pokłosiem organizowanych przez PBW w Opolu Ogólnopolskich Konferencji Biblioterapeutycznych oraz Opolskich Konferencji Arteterapeutycznych są następujące pozycje: *Książka kluczem do zrozumienia siebie i innych* (2017) pod redakcją Justyny Jurasz i Rafała Rippla, *Biblioterapia – obszary spotkań i dialogu z literaturą* (2020), *Biblioterapia w aktywizacji i integracji społecznej* (2021), *Arteterapia w procesie rozwoju psychospołecznego w środowisku wielokulturowym: materiały z II Opolskiej Konferencji Arteterapeutycznej 2024* (2025), również pod redakcją Justyny Jurasz. Materiały z II Ogólnopolskiej Konferencji Biblioterapeutycznej opublikowane zostały w numerze 3 z 2018 r. w czasopiśmie „Biblioterapeuta”. W wyżej wymienionych publikacjach znalazły się teksty m.in.: Marty Fox, Lidii Ippoldt, Wandy Matras-Mastalerz, Marii Molickiej, Katarzyny Ryrych, Genowefy Surniak, Elżbiety Zubrzyckiej.

PUBLIKACJE DOTYCZĄCE KOLEKCJI STARODRUKÓW W ZBIORACH PBW W OPOLU

Niezwykle wartościowym wydawnictwem, dotyczącym najcenniejszego księgozbioru biblioteki, jest książka z 2009 r. *Starodruki w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu: katalog*, w opracowaniu Aleksandry Paszkowskiej. Autorka zaprezentowała w nim kolekcję cymeliów, którą tworzą druki europejskie wydane w latach 1553-1800, stanowiące cenny wytwór myśli i kultury europejskiej. Bogato ilustrowana i opatrzona indeksami publikacja przybliży problematykę dziejów książki na Śląsku i dawnego drukarstwa europejskiego.

Bardzo interesujący jest również, wydany w 2021 r., katalog wystawy *Starodruki w zbiorach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu*, opracowany przez Alicję Kisałę. Wystawa towarzyszyła jubileuszowi 70-lecia PBW w Opolu, znalazły się w niej wybrane wydawnictwa reprezentujące eklektyczną kolekcję starych druków, będących

w posiadaniu biblioteki, m.in.: encyklopedie, słowniki, podręczniki, mapy, tzw. piśmiennictwo użytkowe, dzieła literackie, pozycje dotyczące historii, historiografii i geografii, modlitewniki oraz teksty religijne i moralno-dydaktyczne.

W 2023 r. ukazała się kolejna książka dotycząca zabytkowego księgozbioru biblioteki pt. *Konserwacja i renowacja 14 starodruków ze zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu*, opracowana przez Alicję Kisałę i Monikę Matkowską. Publikacja jest podsumowaniem prac konserwatorskich i restauratorskich starodruków wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego ze względu na walory artystyczne, historyczne i naukowe, na podstawie decyzji Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

BIBLIOGRAFIE

Istotnym fragmentem prac wydawniczych PBW w Opolu są trzy tomy bibliografii pt. *Oświata na Śląsku Opolskim*. Publikacje te rejestrują stan oświaty w regionie, uwzględniają piśmiennictwo dotyczące historii i organizacji szkolnictwa oraz materiały na temat polityki oświatowej. Zawierają opisy bibliograficzne związane z problematyką różnych placówek oświatowo-wychowawczych, a także materiały dotyczące PBW w Opolu i jej filii. W bibliografiach znaleźć można także informacje na temat nauczycieli (np. biografie i dorobek dydaktyczny, artystyczny czy naukowy). Podobnie odnotowywane są dane bibliograficzne związane z uczniami. Uwzględniane są ich indywidualne osiągnięcia w olimpiadach przedmiotowych i konkursach.

W 2011 r. wydany został pierwszy tom *Oświata na Śląsku Opolskim*, obejmujący lata 2005–2010, liczący 1664 opisy bibliograficzne. Kolejny tom ukazał się w 2018 r., dotyczył lat 2000–2004 i zawierał 2779 opisów bibliograficznych. Wydawnictwo zamyka bibliografia wydana w 2021 r., licząca 2492 opisy bibliograficzne, uwzględniająca lata 2011–2015. Każdy tom uzupełniają indeksy autorski, geograficzny i przedmiotowy, a także wykaz najczęściej używanych skrótów i czasopism. W 2025 r. ukaże się kolejna bibliografia zawierająca wykaz publikacji, które ukazały się w latach 2016–2020.

Ważnym elementem pracy wydawniczej biblioteki są również zestawienia bibliograficzne opracowywane przez jej pracowników, które zamieszczone są na stronie internetowej PBW w zakładce *Bibliograficzne Centrum Informacji*

Pedagogicznej. Moduł, liczący 720 bibliografii, składa się z następujących komponentów: *Adaptacje filmowe*; *Bibliografie osobowe*; *Lektury szkolne*; *Materiały repertuarowe*; *Pedeutologia*; *Scenariusze zajęć*; *Zestawienia bibliograficzne*.

Z kolei w bibliografii *Motywy literackie, motywy w kulturze* (<https://pedagogiczna.pl/category/motywy-literackie-motywy-w-kulturze/>) odnaleźć można 620 zestawień związanych z różnymi motywami, toposami i wątkami w kulturze, zarówno literackimi, jak i filmowymi, czy motywami w sztuce. Baza liczy obecnie ponad 35 tys. opisów bibliograficznych. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w wielu bibliografiach prezentowanych na stronie biblioteki znajdują się linki do baz pełnotekstowych.

Dobłą praktyką PBW w Opolu jest opracowywanie i kolportowanie zestawień bibliograficznych związanych z tematyką organizowanych konferencji i imprez bibliotecznych. Przykładami takiej aktywności są np. bibliografie przygotowane w 2023 r. na konferencję „Arteterapia w budowaniu akceptacji, zrozumienia i empatii w kryzysie uchodźczym”: *Uczeń z doświadczeniem migracyjnym / uczeń z Ukrainy w polskiej szkole* oraz *Język polski jako język obcy / drugi*. Natomiast w 2024 r. uczestnicy XI Sesji Nauczycieli Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych otrzymali bibliografię pt. *Teatr w edukacji. Teatr w bibliotece*, która dotyczyła takich zagadnień, jak: edukacyjne aspekty teatru; rola teatru w procesie kształcenia i wychowania młodzieży; teatr w bibliotece. Zawierała także programy i scenariusze zajęć, warsztatów, lekcji oraz przedstawień teatralnych. Z kolei z okazji Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego, obchodzonego w PBW w Opolu 21 lutego 2025 r., opracowane zostało zestawienie bibliograficzne *Kultura języka na Śląsku*, obejmujące literaturę wydaną w latach 1948–2024, zawierające 178 opisów bibliograficznych.

INNE WYDAWNICTWA ZWARTÉ

W 2017 r. ukazała się broszura *Czym jest szczęście mówią bajki... – w przestrzeni wielokulturowości Śląska Opolskiego*, która była podsumowaniem projektu „Edukacja kulturowa Opolszczyzny Eduko 2016–2018”. W wydawnictwie znalazły się teksty i ilustracje wykonane przez uczestników projektu podczas zajęć czytelniczo-edukacyjnych i regionalnych.

Rok 2023 przyniósł dwie publikacje książkowe. Pierwsza z nich, pod redakcją Rafała Ripplę, nosi tytuł *Człowiek, dzieło, historia: wykłady otwarte w roku 70-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Opolu*. Książka stanowi podsumowanie obchodów jubileuszu księżnicy w ramach cyklu wykładów otwartych, z udziałem wybitnych znawców literatury i historii z ośrodków uniwersyteckich w Polsce (Marzena Makuchowska, Adrian Gleń, Marek Pąckiński, Marek Białokur, Adriana Dawid, Dorota Heck, Marek Lis, Hanna Kryńska). Druga publikacja pt. *Bajka na zdrowie*, pod redakcją Justyny Jurasz, przy współpracy Małgorzaty Kutkiewicz, zawiera 14 prac nagrodzonych w I edycji Ogólnopolskiego Rodzinnego Konkursu Literackiego.

CZASOPISMA

W 2009 r. Zarząd Województwa Opolskiego powierzył PBW w Opolu, w ramach jej statutowej działalności wydawniczej, rolę wydawcy pisma społeczno-kulturalnego „Stron”, którego redaktorem naczelnym był dyrektor Jan Feusette. Tym samym opolska placówka znalazła się w prestiżowym gronie bibliotek posiadających własne wydawnictwo. Zadaniem czasopisma było dotarcie do różnych środowisk twórczych, pokazanie tego, co Opolszczyzna ma do zaoferowania w sferze kultury, historii, literatury. W radzie programowej „Stron” znaleźli się: historyk prof. Stanisław Nicieja, medioznawca ks. Marek Lis, filozof prof. Jan Krasicki, językoznawca prof. Stanisław Gajda, poeta Jan Goczoł, artysta plastyk Bolesław Polnar, socjolog dr Danuta Berlińska i organizator kultury Janusz Wójcik.

Ukazało się 13 numerów „Stron”, ostatni wydano we wrześniu 2012 r. Każdy numer skupiał się wokół wybranego zagadnienia. Wśród autorów publikujących w piśmie wymienić należy m.in. znanych opolskich twórców: Tomasza Różyckiego, Jacka Gutorow, Jacka Podsiadłę, Bogusława Żurakowskiego, Irenę Wyczółkowską, a także wybitnych współczesnych pisarzy i poetów, m.in.: Olę Tokarczuk, Józefa Barana, Eugeniusza Tkaczyszyn-Dyckiego, Kazimierza Orłosa, Pawła Hułlego, Jurija Andruchowycza. Charakterystyczną cechą tego pisma, imponującego zarówno swoją objętością, jak i względami estetycznymi (typograficznymi i edytorskimi), były okładki z pracami Bolesława Polnara.

Z kolei Opolskie Centrum Edukacji, w skład którego wchodzi PBW w Opolu, wydaje od 2013 r. kwartalnik „edu”, który ukazuje się w formie elektronicznej. Do tej pory ukazały się 44 numery czasopisma, które dostępne są na stronie <https://rcrc.opolskie.pl/kwartalnik/>. Znajduje się w nich wiele publikacji autorstwa pracowników PBW w Opolu, m.in. artykuły dotyczące działalności i zbiorów biblioteki oraz zestawienia bibliograficzne. Warto zauważyć, że wiceprzewodniczącą zespołu redakcyjnego jest przedstawicielka biblioteki pedagogicznej.

PODSUMOWANIE

Nauczyciele bibliotekarze PBW w Opolu są autorami kilkuset publikacji, zarówno książek, rozdziałów w wydawnictwach zbiorowych (także recenzowanych), jak również artykułów w czasopismach bibliotekarskich, pedagogicznych i naukowych. Swoje teksty zamieszczali m.in. w takich periodykach, jak: „Biblioteka w Szkole”, „Bibliotekarz”, „Bibliotekarz Opolski”, „Biblioterapeuta”, „Indeks”, „Kalendarz Głubczycki”, „Metodyk”, „Modelowe Nauczanie”, „Nowa Szkoła”, „Nowy Biuletyn Szkolny”, „Poradnik Bibliotekarza”, „Praca Socjalna”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, „Rocznik Biblioteki Kraków”, „Rocznik Wieluński”, „Świetlica w Szkole”, „Wszystko dla Szkoły”, „Wychowawca”.

PBW w Opolu prowadzi prężną działalność wydawniczą. Zaprezentowany wyżej szeroki wachlarz prac edytorskich jest dowodem dużej aktywności, kreatywności i zaangażowania pracowników biblioteki w promocję zarówno samej księżnicy, jak również literatury i czytelnictwa. Należy zwrócić uwagę, że większość wydanych w ostatnich latach monografii, bibliografii oraz czasopism odnaleźć można w Opolskiej Bibliotece Cyfrowej. Informacje o wydawnictwach, których instytucją sprawczą jest biblioteka, znajdują się na stronie internetowej placówki w zakładce w menu poziomym *Biblioteka / Wydawnictwa własne*, natomiast wykaz publikacji nauczycieli bibliotekarzy za lata 2015-2024 znajduje się w zakładce *Biblioteka / Publikacje pracowników*.

Iwona Kowalska, Anna Załona
Opolskie Centrum Edukacji
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu